

Itinerari d'educació ambiental sensorial adaptat per a tothom.

Autors: MARÍN, S., MOLLFOYEDA, T. i SUÀREZ, J.

Directors: BOADA, M., RIERADEVALL, J. i GARCIA, E.

Facultat de Ciències de la Universitat Autònoma de Barcelona, Juny de 2009.

Resum

El Parc Natural de l'Alt Pirineu (PNAP) va ser creat l'any 2003. Actualment, el parc està desenvolupant una xarxa d'itineraris d'Educació Ambiental (EA). L'Ecomuseu de la Vall d'Àneu (EVA) ofereix rutes guiades al sender del Monestir de Sant Pere del Burgal, ja senyalitzat i equipat pel PNAP, en estar inscrit al seu àmbit territorial. Es tracta d'un sender de fàcil accés i recorregut, molt ample al primer tram tot oferint una gran varietat d'aspectes d'interès. L'objectiu principal del present projecte és plantejar un itinerari d'EA sensorial adaptat als col·lectius amb mobilitat reduïda i persones invidents. Amb aquesta finalitat es desenvolupen continguts i materials didàctics i es determinen les accions que els articularàn. En un primer moment s'ha analitzat la viabilitat de l'itinerari aplicant el protocol de valoració dissenyat pel grup Edukamb. La puntuació obtinguda és de 74 punts sobre 100, corroborant la idoneïtat del seu recorregut pels visitants. En el disseny de l'itinerari, s'han determinat els elements i processos d'interès a l'entorn, s'han proposat quatre parades sensorials i una pasarel·la de fusta al primer tram i quatre parades de component antropològica i la instal·lació d'una corda perimetral al segon tram. Finalment també, la instal·lació de maquetes tridimensionals tàctils, una descriptiva dels aspectes i les parades de l'itinerari a l'inici del camí i una arquitectònica de l'entorn del monestir en arribar al mateix. S'han proposat millores en la senyalització present, alternatives i complements al material pedagògic considerat al projecte i el disseny de protocols de valoració per itineraris adaptats a tot tipus de col·lectius.

Paraules clau: itinerari, educació ambiental, adaptat, sensorial i Parc Natural de l'Alt Pirineu.

Resumen

El Parc Natural de l'Alt Pirineu (PNAP) fué creado en 2003. Actualmente, el parque está desarrollando una red de itinerarios de Educación Ambiental (EA). El Ecomuseu de la Vall d'Àneu (EVA) ofrece guías a grupos para recorrer el sendero del Monestir de Sant Pere del Burgal, ya señalizado i equipado por el PNAP. Se trata de un sendero de fácil acceso y recorrido, siendo amplio en su primer tramo. Ofrece una gran variedad de elementos de interés para trabajar en EA. El objetivo principal del presente proyecto es plantear un itinerario sensorial adaptado a personas con movilidad reducida e invidentes. Con esta finalidad, se han desarrollado contenidos y materiales didácticos y se han determinado las acciones que los articularán. En un primer momento se ha analizado la viabilidad del itinerario aplicando el protocolo de valoración diseñado por

el grupo Edukamb. La puntuación obtenida és de 74 punts sobre 100, corroborando la idoneidad de su recorrido para los visitantes. El diseño del itinerario comprende la determinación de los elementos y procesos de interés y la proposición de cuatro paradas sensoriales y una pasarela de madera en el primer tramo y cuatro paradas de componente antropológica y la instalación de una cuerda perimetral en el segundo tramo. Incluye también la instalación de maquetas tridimensionales táctiles, una descriptiva de los aspectos y las parades del itinerario al comienzo del camino y una arquitectónica del entorno del monasterio ante el mismo. Se han propuesto mejoras en la señalización existente, alternativas i complementos al material pedagógico considerado en el proyecto y el diseño de protocolos de valoración para itinerarios adaptados a todo tipo de colectivos.

Palabras clave: itinerario, educación ambiental, adaptado, sensorial y Parc Natural de l'Alt Pirineu.

Abstract

The Parc Natural de l'Alt Pirineu (PNAP) was founded in 2003. Currently, the parc developes a net of itineraries for Enviromental Education (EE). In this context the Ecomuseu de la Vall d'Àneu (EVA) offers already guided tours at Monestir de Sant Pere del Bural. They are signposted and equipped by the PNAP. The path is well conected and easy to absolve; especially the first part is mentionable wide. Diverse elements of interest for the work in EE can be found. The main intention of the present project is to establish a sensorial itinerary addapded for people with disadvantages in their abality either to walk or see. This has been realised by developing the didactic material and by concreting the respective activities. Initally the feasibility has been analised by applying the evaluation protocol designed by the group Edukamb. As a 74 over 100 score was obtained, the suitability of the route for visitors has been corroborated. The design of this itinerary includes determination of the environmental elements and processes to be treated and the proposal of four sensorial interpretation points and one wood footbridge in the first flat section and another four of anthropological aspect and the installation of a peripheral cord in the second section. It also includes the installation of tactile three-dimensional scale models, one showing the aspects and interpretation points of the itinerary at the beginning of the way and one of the monastery by the arrival. Finally, propositions are set out about improvements in the existing signaling, alternative complements to the considered pedagogical material, and the design of feasibility evaluation protocols for itineraries to be adapted for all type of collectives have been incentivated.

Keywords: itinerary, environmental education, adapted, sensorial

Introducció

A causa de la recent creació del Parc Natural de l'Alt Pirineu (PNAP) –el 2003-, es troba encara en una fase inicial de desenvolupament. La divulgació de coneixement i sensibilitat envers els valors naturals que integra és prioritària. L'EA és un element essencial dels parcs naturals per assolir una educació global per la sostenibilitat. En la societat actual, la importància de la informació oblida els sentits com a receptors d'estímuls externs. Una pèrdua essencial que limita la percepció. També és cert que tant els itineraris adaptats a persones amb mobilitat o visibilitat reduïda com els itineraris sensorials son escassos alhora que oportuns i justificats. Per tant, el present estudi proposa implementar un itinerari d'educació ambiental (EA) sensorial adaptat a persones amb mobilitat reduïda i invidents dintre el marc territorial del PNAP, concretament al camí de Sant Pere del Bungal que uneix el Monestir amb el poble d'Escaló, entrada de la Vall d'Àneu, inscrit al municipi de la Guingueta d'Àneu. Aquest va ser escollit en obtenir la puntuació més alta del Protocol Edukamb¹ (juny 2007).

El camí objecte d'estudi comença en creuar la Noguera Pallaresa a través del pont que es troba davant del poble. Es tracta d'un camí tradicional actualment senyalitzat, d'un kilòmetre de llargària i en bones condicions, on l'Ecomuseu de la Vall d'Àneu (EVA) realitza visites guiades de caire antropològic i històric amb motiu del Monestir. S'hi troben també un plafó describint-ne les característiques a l'inici i un plafó panoràmic amb els cims visibles des del monestir.

L'itinerari proposat està organitzat en dos trams. L'itinerari sensorial s'implementarà al primer tram, on les parades treballen l'olfacte, el tacte, la oïda i la visió. S'hi instal·larà una pasarel·la de fusta per facilitar el recorregut a persones amb mobilitat reduïda i una maqueta tridimensional per persones amb visió reduïda. Al segon tram s'instal·larà una corda perimetral per assegurar l'ascens de grups escolars i persones invidents fins al monestir, on es proposa també la instal·lació d'una maqueta de l'entorn monàstic.

Objectius

L'objectiu principal és avaluar la viabilitat d'implementació d'un itinerari d'EA adaptat als col·lectius amb mobilitat reduïda i persones invidents al camí de Escaló al Monestir de Sant Pere del Bungal.

Els objectius específics son:

- Donar a conèixer els aspectes naturals i culturals d'estudi combinant els sentits de l'olfacte, el tacte, l'oïda i la vista, amb l'aprenentatge; per tal la de ressaltar la contribució d'aquests en la percepció de l'entorn.
- Seleccionar i determinar la ubicació al llarg del recorregut de les parades i els instruments sensitius de l'entorn. Aquests instruments són elements de la natura utilitzats a les parades amb la finalitat de treballar cada un dels sentits.
- Estudiar les experiències d'itineraris d'EA i itineraris

adaptats en el PNAP i en equipaments externs al PNAP, però que es troben dins del seu àmbit territorial.

- Incloure mesures i adaptacions que permetin resoldre les limitacions de les persones grans i persones amb dificultat de mobilitat o de visió, amb criteris destinats a aconseguir que qualsevol usuari pugui accedir a l'itinerari, a més d'utilitzar i entendre els elements sensitius individual i col·lectivament, participant i gaudint de l'entorn.
- En definitiva, avançar cap a uns Pirineus pensats per a tothom com a part important d'una societat inclusiva i respectuosa amb les persones i la Natura.

Metodologia

En primer lloc es varen realitzar dos possibles itineraris als quals es va aplicar el protocol Edukamb. Per tal d'assegurar-ne l'aplicació correcta, es va realitzar una prova a l'itinerari Petjades a Comes de Rubió, plantejat com a projecte final de carrera l'any 2008.

Paralelament s'han definit els objectius que han marcat les pautes de treball del projecte.

Ja conegut l'estat i característiques de l'itinerari, s'han realitzat entrevistes als tècnics del PNAP, de l'EVA i als veïns d'Escaló per conèixer-ne el context, la gestió i els valors naturals i culturals d'interès.

A continuació s'ha procedit a la recerca d'informació bibliogràfica i s'han inventariat els elements presents a

l'entorn per complementar i estructurar els punts anteriors.

A partir d'aquí es van concretar els objectius específics, enfocant l'itinerari de forma inclusiva i sensorial, per complementar el paper educatiu de l'EVA i l'equipament instal·lat prèviament pel PNAP. Per assolir aquests objectius s'ha proposat un conjunt de materials interpretatius i pedagògics per una banda i obres de condicionament seguint els criteris tècnics de ONCISA i del Codi d'Accessibilitat de Catalunya per l'altra banda.

Finalment s'han plantejat propostes de millora, entre les quals destaca el plantejament d'un protocol de viabilitat d'itineraris adaptats a discapacitats.

Resultats i diagnosi

1. Aplicació protocol de viabilitat

El sender de Sant Pere del Burgal té forma lineal de traçat regular amb un desnivell acumulat de 50 metres concentrat als 500 metres del tercer tram.

Amb l'objectiu d'analitzar la viabilitat de l'itinerari, s'ha aplicat el protocol de valoració d'Edukamb. Aquest contempla el compliment inicial de 4 criteris d'exclusió:

- **Criteri d'interconnexió:** el sender ha d'estar inclòs a la Xarxa de Senders de Descoberta del PNAP.
- **Criteri jurídic:** preferentment ha de transcórrer per camins públics.
- **Criteri de seguretat:** minimització del risc d'accidents.
- **Criteri econòmic:** La despesa de la implantació i manteniment de l'itinerari ha de ser compatible amb el pressupost.

En el cas de l'itinerari d'Escaló, s'ha comprovat que **es compleixen tots els criteris d'exclusió**.

La segona fase del protocol consisteix en avaluar els factors que caracteritzen l'itinerari. Ha obtingut les següents puntuacions:

Factor	Puntuació
Factors intrínsecs	69,5 / 100
Factors d'ús	75 / 100
Factors externs	85 / 100
Factors de fragilitat	68,5 / 100

Taula 7.2. Resum de la puntuació dels criteris del protocol.

Font: Elaboració pròpia.

La proposta d'itinerari d'EA a Escaló que es proposa en el present estudi rep una puntuació de 74 punts sobre 100 en el protocol Edukamb, essent apte per implementar-hi un itinerari d'EA.

Conclusions

- El sender d'Escaló a Sant Pere del Burgal ha obtingut una puntuació de 74 punts sobre 100 al protocol Edukamb resultant molt apte per desenvolupar-hi un itinerari d'EA.
- El camí s'ha dividit en dos trams respecte l'accessibilitat i la facilitat del recorregut, que fa el primer tram adient per implementar un itinerari adaptat a persones amb mobilitat reduïda i invidents, ja que compleix els requisits del Codi d'Accessibilitat de Catalunya. L'entorn d'aquest tram és molt divers i dinàmic per realitzar-hi activitats sensorials orientades a combinar

l'aprenentatge i la subjectivitat (valors culturals, sensibilitat, emocions, hàbits i costums) dels visitants, claus en la EA per la sostenibilitat.

- El segon tram es caracteritza per un pendent superior al 5%, la qual cosa impedeix la seva adaptació a persones amb mobilitat reduïda. Així, es destina a la resta de públics amb una perspectiva antropològica de la ràpida transformació de la cultura pirinenca.
- Els dos trams integren quatre parades cadascun, oferint un conjunt pedagògic complet. Les parades de l'itinerari sensorial son: L'hort, El tacte de les roques i els arbres, Els sons de la natura i Els colors del bosc. Les parades de l'ascens al monestir son: La paret de pedra seca, Panoràmica: Els usos del sòl, Les formacions boscoses i El conjunt Monàstic.
- Per tal de reduir en la mesura del possible l'impacte sobre el medi, s'ha substituït el format de plafons i panells informatius a les parades proposant un opuscle de l'itinerari i fomentant la implicació dels visitants: simplicitat material i aprofundiment personal.

Al PNAP encara no hi ha cap itinerari d'EA d'aquesta índole, essent una iniciativa d'avantguarda.

Referències

"Disseny d'un mètode de valoració

d'itineraris d'educació ambiental i aplicació a l'àmbit Parc Natural de l'Alt Pirineu- Alt Urgell", elaborat pel grup Edukamb al juny de 2007 a la Universitat Autònoma de Barcelona.

- Fundación ONCE (2007). *Guía de la Discapacidad*, ONCE.

- BOADA, M. (2005). *Els fruits silvestres. Ecologia i cultura*. Baix Montseny. Ed. Galàxia Gutenberg / Cercle de lectors.

VIOLANT i SIMORRA, Ramón (1979). *El Pirineo español: Vida, usos, costumbres, creencias y tradiciones de una cultura milenaria que desaparece*, Vol.2. Barcelona. Ed. Altafulla.